

Gidiyor

Gitti

Gitmiş

Jenny Erpenbeck

JENNY ERPENBECK

GİDİYOR, GİTTİ,
GİTMİŞ

Gehen, ging, gegangen, Jenny Erpenbeck

© 2015, Albrecht Knaus Verlag, Verlagsgruppe Random House GmbH,
Münih, Almanya

© 2018, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Haziran 2018, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Editör: Şebnem Sunar

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ, Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-3741-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750737411

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

JENNY ERPENBECK
GİDİYOR, GİTTİ,
GİTMİŞ

ROMAN

Almanca aslından çeviren

İlknur İgan

♥can

JENNY ERPENBECK, 1967'de Dođu Berlin'de doğdu. 1988-1990 yılları arasında Berlin Humboldt Üniversitesi'nde tiyatro öğrenimi gördü. 1990-1994 arasında ise Hanns Eisler Müzik Yüksekokulu'nda Ruth Berghaus, Heiner Müller ve Peter Konwitschny'nin öğrencisi olarak müzik tiyatrosu yönetmenliği eğitimi aldı. Bir süre Graz Operası'nda reji asistanı olarak çalıştı. 1990'lı yıllarda öykü ve oyun dallarında ürün verdi. 2008'de yayımladığı ilk romanı *Gölün Sırrı*'yla dikkat çekti. Mainz Bilimler ve Edebiyat Akademisi ve PEN Almanya üyesi olan Jenny Erpenbeck, Berlin'de yaşıyor. *Gidiyor, Gitti, Gitmiş* yazarın son romanı.

İLKNUR İGAN, 1959'da İstanbul'da doğdu. Avusturya Kız Lisesi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Uygulamalı Endüstri Sanatları Okulu, İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Köln Üniversitesi Germanistik Bölümü'nde öğrenim gördü. 1986-1991 arasında Köln'de, Almanya'nın Sesi Radyosu'nda yapımcı ve çevirmen olarak görev aldı. Anja Meulenbelt, Arno Gruen, Christa Wolf, Connie Palmen, Imre Kertész, Ingo Schulze, Peter Schneider, Tessa Korber, Alex Capus gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

Wolfgang için
Franz için
Dostlarım için

“Tanrı hacmi yarattı, şeytan yüzeyi.”

Wolfgang Pauli

“Beni çok rahatsız etse bile bir böceği öldürebilmem için büyük bir engeli aşmam gerekir. Bu merhamet mi bilmiyorum. Sanmıyorum, merhamet değil. Belki de bağlara alışmak sadece. Ve mevcut bağların içinde olmak için bir girişim, bir kabullenme.”

Heiner Müller

“In the end, we will remember not the words of our enemies, but the silence of our friends.”¹

Martin Luther King

1. (İng.) Sonunda, düşmanlarımızın sözlerini değil, dostlarımızın sessizliğini hatırlayacağız. (Y.N.)

1

Belki önünde daha uzun yıllar var, belki de birkaç yıl sadece. Fakat kesin olan şu ki, Richard şu andan itibaren her gün enstitüye gitmek üzere tam zamanında yataktan çıkmak zorunda değil artık. Bundan böyle zaman düpedüz ona ait. Yolculuklara çıkmaya zamanı var. Kitap okumaya zamanı var. Proust. Dostoyevski. Müzik dinlemeye zamanı var. Zamanı olduğuna alışması ne kadar sürecek, bunu bilmiyor. Yine de kafası her zamanki gibi çalışıyor. Bu kafayla ne yapacak şimdi? Kafasının içinde hâlâ işleyen düşünme sürecinin ürettiği düşüncelerle ne yapacak? Çalışma hayatında başarılı oldu. Peki ya şimdi? Başarı denilen şey neyse. Kitapları basıldı, konferanslara davet edildi, verdiği derslerde sınıflar son günlere kadar hep dolu oldu, öğrenciler kitaplarını okudu, bazı satırların altını çizdi ve bunları sınavlar için ezbere öğrendi. Şimdi nerede bu öğrenciler? Bazıları üniversitelerde asistan, bu arada ikisi veya üçü de profesör oldu. Diğerlerinden uzun zamandır hiç haber almıyor. Bir tanesiyle dostça bir ilişkileri var, bir-iki tanesi de zaman zaman arıyor.

İşte böyle.

Çalışma masasından gölü görüyor.

Richard kendine bir kahve yapıyor.

Elinde fincanla dışarıya çıkıp köstebekler yeni tepcikler yığmış mı diye bakıyor.

Göl o yaz hep olduğu gibi sakin.

Richard bekliyor, ama neyi, bilmiyor. Zaman artık çok başka türden bir zaman. Aniden oldu. Böyle düşünüyor. Ve sonra düşünmeye elbette son veremeyeceğini düşünüyor. Düşünme, hem kendisi hem de tabii olduğu o makine zaten. Zihniyle tamamen baş başa kalsa da, düşünmeye elbette son veremez. Kargalar dahi gülse de, diye düşünüyor.

Bir anlığına, bir karganın gagasıyla, "Lucretius'un Yapıtlarında Dünya Kavramı" başlıklı makalesinin sayfalarını karıştırdığını hayal ediyor.

Tekrar içeri giriyor.

Ceket giymek için hava fazla mı sıcak, diye düşünüyor. Evinde yalnız dolaşırken cekete ihtiyacı var mı ki?

Yıllar önce tesadüfen sevgilisinin onu aldattığını öğrendiğinde, yaşadığı hayal kırıklığı üzerinden bu duygusunu çalışmaya dönüştürmekten başka çare bulamamıştı. Sevgilisinin davranışı, aylar boyunca incelemelerinin konusu olmuştu. Aldatmaya yol açan şeyleri ve genç kadının bunu yaşayış biçimini gerekçelendirebilmek için yazdıkları neredeyse yüz sayfayı buldu. Yaptığı bu çalışma, ilişkileri açısından özel bir yarar sağlamadı; çünkü bir süre sonra sevgilisi onu kesin olarak terk etti. Ama yine de, aldatıldığını keşfettikten sonra gerçekten acınacak bir halde yaşadığı ayları bu şekilde atatabilmişti. Aşka karşı en iyi sağaltıcı, ki bunu Ovidius da biliyordu, çalışmadır.

Ama şimdi ona eziyet eden, yararsız bir aşkla doldurulmuş zaman değil, zamanın kendisi. Zaman geçmeli, ama geçmemeli de. "Beklemek Üzerine Bir Deneme" başlıklı bir kitabı, gagası ve pençeleriyle öfkeyle parçala-

yan kara bir karganın görüntüsü bir anlığına gözlerinin önünde beliriyor.

Belki bir hırka, kendi durumuna ceketten hakikaten daha uygundur. Daha rahat olduğu kesin. Artık her gün insan içine çıkmayacağı için tıraş olmasına da gerek yok, yani her sabah yok. Uzayan uzasin. Sadece artık direnç göstermemek bu; yoksa ölümün başlangıcı mı? Ölümün başlangıcının uzaması mı? Hayır, bu doğru olamaz, diye düşünüyor.

Gölün dibinde yatan adamı hâlâ bulamadılar. İntihar değil, yüzerken boğulan biri. Haziranın o gününden beri göl sakin. Günbegün sakin. Haziran sakin. Temmuz sakin. Ve şimdi, neredeyse sonbahar geldi çattı, hâlâ sakin. Ne bir kayık ne bağırişan çocuklar ne balık tutanlar. Ola ki bu yaz halk plajının iskelesinden göle balıklama atlayan biri olursa, kazadan habersiz bir yabancı olabilir ancak. Belki adam kurulanırken o sırada köpeğini gezdiren bir mahalle sakini onunla konuşur veya bir bisikletli, haberiniz yok mu, diye sormak üzere bisikletinden bir anlığına iner. Richard, haberi olmayan birine kazadan hiç söz etmedi şimdiye kadar, hem niçin güzel bir gün geçirmek isteyen birinin gününü berbat etmeli. Gezintiye çıkan insanlar, Richard'ın bahçe çitinin önünden, yine geldikleri gibi keyifle dönüş yolunu tutturuyorlar.

Ama o, çalışma masasının başında otururken gölü görmek zorunda.

Kazanın olduğu gün Richard şehirdeydi. Günlerden pazar olmasına rağmen, enstitüdeydi. Artık iade etmiş olduğu ana anahtar o zamanlar hâlâ ondaydı. Yavaş yavaş bürosunu boşaltmaya çalıştığı o hafta sonlarından biriydi yine. Çekmeceler, dolaplar... Saat 13.45 civarıydı. O sırada raflarda, yerde, kanepenin, koltukların ve sehpanın

üzerinde yayılmış duran kitapları toplayıp kolilemekle meşguldü. Her kutunun dibine yirmi-yirmi beş kitap yerleştirip üzerlerine daha hafif şeyler koyuyordu, yazılar, mektuplar, ataçlar, dosyalar, gazetelerden kesilmiş yazılar. Kurşunkalemler, tükenmezkalemler, silgiler, mektup tartısı. Yakınlarda iki kayık varmış; fakat kayıktakilerin hiçbiri gözlerinin önünde birinin boğulduğunu anlamamış. Adamın el salladığını görmüşlerse de şaka sanmışlar. Hatta küreklere asılıp uzaklaşmışlar, diye duymuştu. Kayıktakilerin kim olduğu da bilinmiyordu. Genç erkeklermiş. Hatta güçlü kuvvetliymişler, yardım edebilirlermiş. Ama kim olduklarını kimse bilmiyor. Belki de adamın onları da dibe çekeceğinden korkmuşlardır, kim bilir.

Sekreteri toplanırken yardım etmeyi önermişti. Teşekkürler, gerek yok. Herkesin –belki tam da onu sevenlerin– bir an önce görüş alanlarından çıkmasını istediklerini düşünüyordu. Bu yüzden enstitünün boş olduğu cumartesi ve pazar günleri tek başına toplanmayı yeğlemişti. Yıllar boyunca hiç dikkat etmeden raflarda veya çekmecelerinde biriktirdiği şeyleri tek tek çıkarıp çöpe gidecek mavi torbaya mı, yoksa eve götüreceği kolilerden birine mi gireceklerine karar vermenin çok zamanını alacağını gördü. Elinde olmadan şu veya bu yazıyı karıştırmaya başlıyor ve sonra okuyarak bazen on beş dakika, bazen yarım saat odanın ortasında duruyordu. Bir öğrencisinin “*Odyseia*’nın II. Şarkısı” üzerine yazdığı bir yazı veya bir zamanlar hafiften âşık olduğu bir kız öğrencinin “*Ovidius*’un *Dönüşümler*’inde Anlam Düzenleri” hakkında bir yazısı.

Sonra ağustos başlarında bir gün, emekliliği vesilesiyle kadeh kaldırıldı ve onuruna konuşmalar yapıldı, sekreterinin, bazı meslektaşlarının ve kendisinin de göz-

leri yaşardı; ama kimse gerçekten ağlamadı. Sonuçta herkes günün birinde yaşanacaktı. Önceki yıllarda veda konuşmalarını yapmak hep ona düşerdi, kaç kanepe yaptırılacağını, şarap mı, köpüklü şarap mı, portakal suyu mu alınacağını sekreterle konuşan hep o olurdu. Bu kez bütün bunları bir başkası halletti. Onsuz da her şey yürüyecekti. Bu da onun sayesindeydi. Son aylarda yerine gelecek olanın ne kadar saygın biri olduğunu, kendisinin de desteklediği bu seçimin ne kadar yerinde bir seçim olduğunu defalarca dinlemek zorunda kaldı, söz bu konuya geldiğinde kendisinin de buna sevinmesi gerekiyormuş gibi genç adamı övdü, kısa süre sonra enstitünün antetli kâğıtlarında kendi isminin yerini alacak olan ismini duraksamadan telaffuz etti. Genç adam sonbahar itibarıyla onun derslerini üstlenecek ve onsuz devam edecek dönem için, ayrılmadan kısa bir süre önce hazırladığı, ki artık *emekliydi*, eğitim planına uyacaktı.

Giden, giderken kendi gidiş sürecini de düzenlemek zorunda, usul böyle; ama bunun gerçekten ne anlama geldiğini daha önce hiçbir zaman anlamamış olduğunu ancak şimdi fark ediyor. Ayrıca şimdi de anlamadığını. Kendisiyle vedalaşmanın diğerleri için gündelik yaşamın bir parçası olduğunu, kendisi içinse gerçekten bir son anlamına geldiğini anlamakta da zorlanıyor. Enstitüdeki son aylarında biri ona, yakında ayrılacak olmasının ne kadar üzücü, ne kadar akıl almaz olduğunu söylemiş olsaydı, beklenecek hassasiyeti göstermekte zorlanırdı, çünkü etkilendiğini belirten kişinin bu sözlerinin, gidiyor olduğu gerçeğini –ne kadar da yazık!– kaçınılmaz bir durum olarak çoktan kabullenmiş olduğu anlamına geldiğini düşünürdü.

Enstitüdeki veda toplantısında sunulan soğuk büfedden geriye birkaç maydanoz parçasının dışında birkaç da

somonlu kanepede kalmıştı, herhalde bazıları öyle bir sıcakta balık yemeyi göze alamamıştı. Şimdi karşısında parıldayan uzanan gölün her zaman kendisinden daha çok şey bildiği duygusuna kapılıyor, oysa düşünmek onun mesleği. Yoksa mesleğiymi mi demeli? İçinde çözümlü yok olanın bir balık mı, yoksa bir insan mı olduğu gölün umurunda değil.

Veda davetinden sonra enstitüde yaz tatili başlamıştı, herkes bir yerlere gitmeye niyetliydi, sadece kendisinin bir yolculuk planı yoktu; çünkü yıllar boyunca iyice yayılmış olduğu çalışma odasının ayıklanmasında son aşamaya girmişti artık.

İki hafta sonra raf tahtaları bir ip ile bağlanmış olarak duvara yaslanmış, kapatılmış koliler kapının arkasına yığılmıştı, evine taşıtacağı birkaç parça mobilya da odanın ortasında küçük, hantal bir yığın oluşturmuştu. Kılları ezilmiş bir süpürge eşyalara yaslanmıştı. Pencere pervazında tozlanmış bir zarfın yanında bir makas, bir köşede birisi yarı yarıya dolu, beş büyük çöp torbası duruyordu, yerde bir koli bandı, duvarlarda da resimleri kaldırılmış birkaç çivi kalmıştı. Son olarak enstitünün anahtarını da teslim etmişti.

Şimdi evinde enstitüden gelen eşyalara uygun yerler bulması, kolileri açıp içindekileri buradaki özel yaşama dahil etmesi gerekiyor. *Kemik kemige, kan kana, sanki kaynaşmışçasına*. Tabii ya, Merseburg Büyüleri¹. O andan itibaren eğitim denen şey de, bildiği ve öğrenmiş olduğu

1. Cermenlerin pagan döneminden kalma iki büyü. Eski Yüksek Almancayla yazılan ve orijinal diliyle muhafaza edilen bu büyülerden biri, savaş esaretinden kurtulmaya, diğeri ise yaralı bir atı iyileştirmeye yöneliktir. 1841'de tarihçi Georg Waitz tarafından Merseburg Katedrali'nin kütüphanesinde bulunmalarından dolayı bu isimle anılırlar. Merseburg Büyüleri, ilk kez 1842'de Grimm Kardeşler tarafından yayımlanmıştır. (Y.N.)

bütün diğer şeyler de özel hayatına ait artık. Dünden beri hepsi bodrumda onu bekliyor. Peki, kolileri açmaya başlamak için uygun gün nasıl bir gün olacak? Bugün gibi değil kesinlikle. Belki yarın gibi. Veya sonraki bir gün. Yapacak başka hiçbir şeyinin olmadığı herhangi bir gün. Asıl mesele bunları ortaya çıkarmaya değip değmeyeceği. Bu durumda değip değmeyeceği. Çocukları olsaydı. Ya da en azından yeğenleri, kuzenleri. Şimdiyse eskiden karısının onun *döküntüleri* olarak nitelediği her şey sadece kendi keyfi için orada. Günün birinde ölüp gittiğinde kimsenin olmayacak. Tabii ya, sahafın biri muhtemelen kitapları alacak, içlerinden bazıları da, belki bir ilk basım veya imzalanmış bir kitap, bir kez daha meraklısına ulaşacak. Kendi gibi birine, yaşadığı sürece *döküntü* biriktirme şansına sahip birine. Böyle devam edip gidecek. Ya diğer şeyler? Etrafında bir sistem oluşturan ve ancak kendisi onların aralarında dolaştıkça, bir şeylere dokundukça, şunu veya bunu hatırladıkça bir anlam kazanan diğer şeyler ne olacak – Richard öldüğünde bütün bunların birbirleriyle olan bağlantısı kopacak. Bir ara bu konuda da bir şeyler yazabilir, cansız nesnelere canlı varlıklarla bir dünya oluşturacak şekilde birleştiren çekim gücü üzerine. Sistemde güneş kendisi mi? Bütün gün tek başına kimseyle konuşmadan aklını kaçırmamak için dikkat etmeli.

Ne olursa olsun.

Bir çıtası düşmüş olan rustik dolap, öğleden sonraları Türk kahvesi içtiği fincanla aynı evde bulunmayacak, o öldükten sonra televizyon seyredirken oturduğu koltuğu her akşam, çalışma masasının çekmecelerini açan ellerden başka eller bir kenara çekecek, telefonunun ve her zaman soğan doğradığı keskin bıçağın sahibi aynı kişi olmayacak, tıraş makinesininki de. Onun değer verdiği, hâlâ gayet iyi iş gören veya sadece hoşuna giden pek çok

şey de atılacak. Örneğin eski çalar saatinin boylayacağı çöplükle, soğan desenli yemek takımının gideceği ev arasında, bir zamanlar bu eşyaların ikisinin de Richard'a ait olmasından kaynaklanan görünmez bir bağ oluşacak. Sadece o artık hayatta olmayacağı için, kimse bu bağın varlığını bilmeyecek. Yoksa böyle bir bağ tüm zamanlar boyunca adeta nesnel biçimde devam eder mi? Eğer öyleyse hangi birimle ölçülecek bu durumda? Dış fırçasından duvarda asılı gotik haça kadar, evinin tüm düzenini bir evrene çeviren gerçekten onun tarafından yaratılan anlamsa eğer – kafasında hemen bir sonraki esaslı soru şekilleniyor: Anlamanın bir kütlesi var mıdır?

Richard'ın kafayı yememek için gerçekten de dikkat etmesi gerekiyor. Sonunda ceset bulunursa kendini daha iyi hisseder belki. Talihsiz adamın dalış maskesi takmış olduğu söyleniyor. Bu gülünç bulunabilecek bir şey; ama Richard yaz boyunca bunu duyan birinin güldüğüne rastlamadı hiç. Kısa süre önce kazaya rağmen yapılan, ama dans edilmeyen köy şenliğinde olta balıkçıları derneğinin başkanının pek çok kez art arda şunu söylediğini duydu: dalış maskesiyle! Dalış maskesiyle! Sanki yüzücünün ölümünün en zor katlanabilecek yanı bu ayrıntıymış gibi. Gerçekten de o sırada ellerinde bira bardaklarıyla orada durmakta olan adamların hiçbiri uzun süre bir karşılık vermemiş, sadece sessizce bardaklarındaki biranın köpüğüne bakarak başlarını sallamışlardı.

Richard da sonuna kadar hoşlandığı şeyleri yapmaya devam edecek. Mezara girene kadar. Düşünecek. Okuyacak. Ve bir gün gelir de kafası giderse zaten neyin ekildiğini anlayacak, kafa da kalmamış olacak. Cesedin tekrar yüzeye çıkması uzun sürebilir denmişti. Neredeyse üç ay geçti bile. Hiç ortaya çıkmayabileceği de söylen-

“Ağustos sonunda bir perşembe günü on adam, Berlin’deki Kırmızı Belediye Binası’nın önünde toplanıyor. Açlık grevi yapacakları söyleniyor. Tenleri siyah. İngilizce, İtalyanca, Fransızca konuşuyorlar. Ve burada kimsenin anlamadığı bazı başka dilleri. Adamlar ne istiyor?”

Emekli profesör Richard kendi hayatına dair sorularla boğuşurken, Berlin’in göbeğinde işgal eylemi yapan Afrikalı mültecilerle karşılaşır ve sorularının yanıtlarını hiç kimsenin aramadığı bir yerde, bu genç insanların arasında aramaya karar verir. Bu, yaşlı Avrupa’nın yaşlı sakinlerinden Richard’ın, bakışlarını ilk kez kendinden başka olana çevirdiği andır. Dünya mülteci kriziyle sarsılırken Richard ilk kez kendi küçük, güvenli kozasından dışarı çıkar.

Jenny Erpenbeck’in son romanı *Gidiyor, Gitti, Gitmiş* ülkelerinden kaçmak zorunda kalanların, ölümü ve zulmü savuşturanların sonsuz bekleyişe mahkûm edildiği bir dünyadan, bizim dünyamızdan söz ediyor. Bakmak ile görmek arasındaki ilişkiyle hesaplaşan bir roman bu. Bakıp da görmeyenlerin, görmek istemeyenlerin sığılğını yüzümüze vuruyor. *Gidiyor, Gitti, Gitmiş* insanın yüzleşmekten kaçamayacağı doğru soruları soruyor.

